

La forma musical dintre de la festa de moros i cristians d'Alcoi

Si hi ha alguna cosa estudiada en aquest poble és la festa de moros i cristians i tot allò que l'envolta, la crea i la fa possible. La música no és una excepció. S'ha parlat molt d'aquest fenomen musical, així com del bandístic. S'han realitzat investigacions serioses (i d'altres no tant) al voltant del que concerneix a la història musical alcoiana i als seus compositors, però fins ara, tal vegada per considerar obvi el presentar-ho a un públic que suposadament ho coneix, mai se'ns havia parlat de l'aspecte formal d'aquesta música, és a dir, de com està feta, que és un tema, quines parts té, com es diuen, etc. En una paraula de la FORMA que posseeix.

La música, com a llenguatge que és, ofereix moltes possibilitats de creació i construcció. Per tant, l'estudi d'aquest aspecte no sols és important, sinó bàsic per al fester en primer lloc (perquè és ell qui es fa servir de la música) i en segon lloc per a tot aquell que vulga comprendre-la millor.

Per tant, podem dir que el que pretén aquest petit estudi és presentar una altra visió de la música festera, sempre d'una manera molt elemental i assequible per a qualsevol persona.

Aquesta tasca d'informació-educació és –almenys així ho pense– cada vegada més necessària per intentar donar criteris propis de selecció i avaluació al fester (en inferioritat de condicions front al músic en aquesta qüestió concreta) que l'ajude a viure amb més intensitat - si cap- la música festera alcoiana, vertaderament la **nostra música**.

1. LA FORMA MUSICAL EN LA FESTA. ELS SEUS INICIS.

La festa de moros i cristians comença a adquirir certa importància a finals del segle XVII i inicis del XVIII, i en un primer moment, els seus acompanyaments musicals no eren més que dolçaines i tabals i tal volta, alguns pocs instruments de metall. Hem d'esperar al 1817 per trobar l'aparició de la primera banda a la ciutat *Banda de Milicianos Nacionales* (que posteriorment donaria origen a la "Vella"), i al 1840 per a que totes les filaes disposen ja d'una banda *bien uniformada* (1) per als actes festers.

La nostra música festera és, en la seua concepció, hereva de la música militar. Les diferents formes que s'han desenvolupat

a la festa (pas-doble, marxa mora i cristiana) parteixen dels mateixos orígens i bàsicament són peces per desfilar o marxar (2). El mateix passa amb la formació instrumental que les interpreta (la banda) que incorpora des dels seus inicis sols instruments de vent i percussió de clara procedència militar, en especial la seua secció de percussió bàsica: bombo, caixa i plats (d'origen turc) i que aconsegueix la seua funció com cap altra formació, resultant idònia –pel seu volum i marcialitat– per tocar música al carrer.

Arribats a aquest punt, es trobem amb la primera forma de música utilitzada per marxar: el pas-doble. Utilitzat en les nostres festes, junt a d'altres tipus de música variada, fins els anys 80 del segle passat. A partir d'aquest moment tots coneixem la història, la música festera comença a adquirir un altre aire amb la incorporació de peces compostades sols per a la festa d'Alcoi, encara que no deixen d'usar-se les anteriorment citades.

En un principi la forma és la mateixa del pas-doble militar, sols canvia la intenció del compositor i, a poc a poc al llarg del temps, la seua adequació a les nostres desfilades (utilitzant-se velocitats –tempos– menys ràpids) per poder aconseguir segurament, entre altres coses, un major lluïment dels actes de festa (3).

2. ESQUEMA FORMAL BÀSIC DE LA MUSICA FESTERA.

A la vista de tot l'exposat fins ací, podem parlar de la següent estructura formal bàsica per a tota la música festera: (Esquema)*

Introducció

La introducció és el fragment que enceta la peça. És opcional. A vegades presenta el primer tema o utilitza temes d'ell. La dinàmica (volum) i la duració és variable.

Primer tema (A)

Es presenta, després de la introducció (si és que n'hi ha), la primera melodia reconeixible, amb el seu acompanyament. Aquest és el primer tema. L'anomenarem A. Podem dir que el tema és allò que té una entitat pròpia, que expressa una idea, un pensament complet. Per translació al nostre llenguatge, podríem dir que és l'assumpte del que tracta l'obra, la presen-

tació (exposició) del primer material creatiu. Així mateix en música podem parlar també de frases que, unint-se van donant peu al discurs de l'obra i que en el primer tema es presenten amb clara inspiració. El tema dóna, amb posteriors repeticions, manipulacions i variacions, una sensació de cohesió interna a tota l'obra (4). En la majoria dels casos el primer tema ens porta al primer fort, per tant la seua dinàmica sol ésser piano (suau).

Pont 1

El pont és una petita secció que actua de nexa d'unió entre les distintes parts de l'obra. És opcional dintre de la composició, generalment però apareix entre l'exposició del primer tema i el primer fort. És anomenat moltes vegades *preparació del fort*. Pot utilitzar així mateix elements variats d'A o B. La seua dinàmica és variable, a vegades creixent.

Primer fort

Sempre es presentarà aquesta secció amb un volum fort (dinàmica f). Utilitza generalment elements o la totalitat de l'exposat anteriorment (tema A). Va acompanyat d'un **contracant** (melodia que acompanya i adorna la veu principal). Normalment aquest contracant és trobarà en una secció instrumental molt contrastada amb la que porte la veu principal, per a què pugui ser fàcilment diferenciada. Per exemple, si la veu principal la duen els clarinets, el contracant es trobarà als saxos.

Pont 2

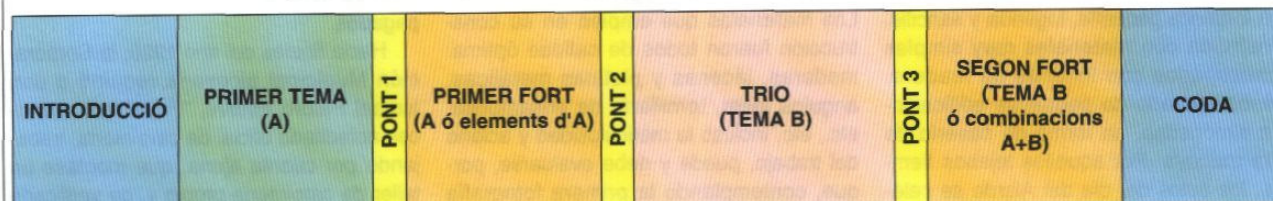
Opcional. La seua funció és l'abans assenyalada. Una nota a *solo* de bombo sol donar pas al trio.

Trio (Tema B)

Rep el nom de trio per una raó d'ordre històric (5). En aquesta secció es presenta el segon tema important de l'obra. L'anomenarem B. Encara que pot tenir elements d'A, el tema B contrasta fortament amb ell i, molt especialment, amb el primer fort. Es tracta d'un tema molt més expressiu, té un caràcter més íntim, i és la màxima expressió de la inspiració del compositor. Li és aplicable, lògicament, tot el referent al concepte de tema anteriorment assenyalat.

És molt freqüent la utilització d'un acompanyament de redoblant (6) tocant

ESTRUCTURA BÁSICA DE LA MÚSICA FESTERA ALCOIANA

* Esquema.

l'anomenat *ritme de marxa* (el mateix que s'interpreta a les processons a càrrec de la caixa *a solo*) donant-li a aquesta secció una dignitat, quasi religiosa, que no s'aconsegueix en cap altra part de l'obra. La seua dinàmica és *piano* i la durada molt variable, essent –això sí– aquest fragment el que més crida al compositor a l'esplaïament en el temps.

Pont 3

No cal dir altre cop l'abans esmentat. És un dels que més s'utilitzen a la música que estem estudiant per a passar, sense brusquetats des d'una secció tant expressiva i piano (trio) fins al segon fort. És a dir, en aquest cas es una verdadera preparació per al fort següent.

Segon fort

En la majoria dels casos, el segon fort (moment de màxima marcialitat de l'obra) és la repetició temàtica del trio, encara que amb la seua dinàmica variada (f). La fi d'aquest fragment pot conduir a una *coda* o ser directament la fi de tota la composició. En aquest segon cas, és freqüent que vaja decreixent en volum per acabar piano. No obstant, pot presentar altres opcions: per una part la combinació dels dos temes de l'obra (A+B) cadascú d'ells (sonant junts) en famílies instrumentals contrastades, generalment fusta i metall; i per un altra pot ésser solament el tema B (veu principal) molt ornat per aquells instruments més aguts i àgils (clarinets, flautes, oboes, etc) portant la veu cantant aquells instruments més poderosos (me-

talls, saxos, etc).

Coda

Es tracta d'un fragment que ens dóna una sensació de fi més acusat, és a dir que arrodoneix l'obra mitjançant una cadència (sensació de relaxació després de la tensió, d'acabament) o la reafirmació del material temàtic anteriorment exposat. Generalment és curta i la seua dinàmica molt variable.

3. LES ALTRES FORMES.

CONCLUSIONS FINALS.

Una vegada exposada la forma bàsica de la nostra música festera, sols cal afegir que l'aparició en escena de les altres formes (la marxa mora i cristiana) no van modificar la forma rebuda del pas-doble. Tant sols van enriquir temàtica i instrumentalment la música de la festa amb composicions més pròpies per als diferents actes festers.

Per últim, cal dir que la forma estudiada esta, com a creació artística que és, plena d' excepcions (que a fi de comptes confirmen la regla) en diferents composicions. No obstant, apareix reflexada en la quasi totalitat de les obres compostades entre els anys 80 del segle passat i els 60 del present (7), vertaderament la "millor música festera alcoiana" (8).

NOTES

- (1) *Guía del forastero en Alcoy* de José Martí. Imprenta de J. Martí. Alcoi 1864.
- (2) Aquestes peces s'escriuen en grups de dos pulsacions (divisions del temps), amb l'accentuació pròpia de les distribucions de pulsacions de dues en dues (compàs de dos parts), *per fer que coincidesquen amb les passes del que marxa, la primera forta (peu esquerre) i la segona dèbil (peu dret)*.
- (3) Es de suposar que en aquells moments els actes amb desfílada (entraes, dianes, etc) serien molt menys nombrosos i per tant es buscaria, entre d'altres coses, allargar-les per donar-los una major marcialitat i repòs.
- (4) Aquesta sensació s'aconsegueix també en les mesures utilitzades pel compositor a l'hora de construir les frases i els temes (inclòs els altres fragments), que generalment seran d'igual duració (nombre de compassos).
- (5) El seu origen està en el *minué*, una dansa francesa que va tenir molta acceptació en la cort de Lluís XIV (1650). Molts compositors, entre ells J.S. Bach, es van sentir atraguts per a incloure-la en les seues *suites* o conjunt de danses, afegint un altre minué idèntic en la forma al primer, però contrastant en quant a la dinàmica i caràcter temàtic. Açò va donar peu a la denominació de *trio* ja que eren, en un principi, tres els instruments que l'interpretaven: dos oboes i un fagot.
- (6) El redoblament és un tambor de procedència militar (de fet en moltes composicions s'anomena *tambor militar*) més gran que la caixa i amb un so més greu.
- (7) Les darreres aportacions a la festa en matèria musical, tant per marxar com per als *boatos*, mereixen un estudi a banda.
- (8) "A don Camilo Pérez Monllor, In Memoriam. Símbol de la millor música festera alcoiana en este any del Centenari de la Música de Moros i Cristians. Valencia, Març 1982". Amando Blanquer Ponsoda. (portada de la *marxa del Centenari*).

Angel Lluís Ferrando Morales